



HARRAN ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

IV



HARRAN ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI NO: 5

ŞANLIURFA - 1998

KALBİN MÜHÜRLENMESİNDE İNSAN İRADESİNİN ROLÜ

Yener ÖZTÜRK*

I. MÜHÜRLENMEDEN ÖNCE KALBİN MARUZ KALDIĞI SÜREÇ

1. Kalbin Maraz Hali

Maraz (hastalık), bedene sonradan arız olan ve dengeyi bozan bir haldir. Maddi manada kullanıldığı gibi manevi sahada da kullanılır. Manevi cihetten başlangıçta bütün kalpler sıhhatlidir. Fakat dikkat edilmez ve sıhhati muhafaza edilmezse büyük bir hastalığa uğrar. Bu hastalık, idrak ve iradenin düşmanı ve bütün ahlaksızlıkların sebebi olan akidesizlik, şüphe ve nifak hastalığıdır.¹

İnsanın idrak, hitab ve hakikat yanını ifade eden, filozofların da nefs-i natika dedikleri rabbanî bir latife olan kalp² ilim, hikmet, marifetullah, muhabbetullah, ibadet, zikir ve Allah'ı bütün arzularına tercih ve şehvi arzularına karşı O'ndan yardım dilemek için yaratılmıştır. Bedenin her bir uzvu muayyen bir iş için yaratılmıştır. Yaratıldığı işi yapmıyorsa hastadır. Aynen öyle de kalb de vazifelerini yapmıyorsa hastadır.³ Kur'an örfünde kalp hastalığı, Allah'a ve onun ayetlerine taalluk eden meselelerde, insan idrakine arız olan şek, şüphe ve kalbin dini inanca sarılmadaki gevşekliliğidir.⁴

Kalp, hastalanınca tedavisi çok güç bir latifedir. Bu sebeple, Kur'an-ı kerim bize: "Rabbimiz, bizi hidayete sevkettikten sonra kalplerimizi kaydırma"⁵ duasını öğütlemektedir. Hz. Peygamber (asv) de çok kere el açıp: "Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım! Kalbimi dininle sabitleyip perçinle"⁶ tazarruunda bulunmakla bu mühim korunmayı hatırlatmaktadır.

Kalbin insan bedenindeki yer ve önemine dikkat çeken Hz. Peygamber (asv): "Bakın, cesette bir çiğnem et vardır ki, o sıhhatli olunca bütün beden de sağlam olur; o fesada yüz tutunca da bütün ceset bozulur gider. Dikkat edin! İşte o kalptir."⁷ buyurur.

* Harran Üniv. İlahiyat Fak. İslam Felsefesi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

1- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Fethu'l-Kadîr*, Mısır 1383; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Kitabevi, İst. 1973, I, 227, 230.

2- el-Cürcanî, Seyyid Şerif, *et-Ta'rifât*, Mısır 1283, s. 119.

3- el-Gazalî, Ebu Hamid, *İhyau Ulumi'd-Din*, Müessesetü'l-Halebî, Kahire 1967, III, 80.

4- Tabatabai, Muhammed Huseyn, *el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an*, Müessesetü'l-Alemi, Beyrut 1973, V, 378.

5- Al-i İmran, 3/8.

6- Tirmizi, *Kadr*, 7; *Müsned*, VI, 302.

7- Buhari, *İman*, 39; Müslim, *Müsakat*, 107.

Kalbin, fonksiyonunu icra edememesine neyin sebebiyet verdiği sūaline cevap sadedinde Kur'an *maraz* tabirini kullanır.¹ Kalp marazını, şüphe ve şehvet marazı olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür.²

Marazlı kalplerin bir mana etrafında birleşmeleri mümkün değildir. Çünkü vahdetin en emin yolu olan tevhibi kabullenmeyerek kaosa düşmüşlerdir; artık birleşemezler. Onların birlik ve beraberliği ancak dışta yani bedeni ve maddi planda olabilir: "*Sen onları toplu, bir sanırsın; oysa ki, onların kalpleri parça parçadır.*"³

Hülâsa, kalbin, kasvetten küfre, ucbdan kibre, tul-i emelden hırsa, şehvetten gaflete, menfaatten makam düşkünlüğüne kadar zaaf ve onun bu boşluklarını kollayan yığın yığın düşmanı vardır. Öyleyse kalpteki marazın izalesi, mü'min için en mühim bir iştir.⁴

2. Kalbin Bozulmaları

a. Nifak

Kalbi saran hastalıkların başında nifak gelir. İnsan kalbiyle dilinin farklılığı manasına gelen nifak, kalp bozukluğunun insan hayatındaki en tehlikeli tezahürüdür. Nifak, akidede ve amelde olmak üzere iki kısımdır. Ameldeki nifak riya manasına gelirken, itikattaki nifak küfür ve dalaleti ifade eder. Akidenin hilafına imanda bir mürailik olan nifak⁵ haddizatında kişinin insaniyet ve şahsiyetinde meydana gelen bir çarpıklıktır. Kalpte olmayanı dilin söylemesi çarpıklığına pek çok ayet dikkat çeker, ve ehl-i imanı bu ikiyüzlülüğe karşı uyandır.⁶

Nifakın küfür ile pek çok ortak yanı vardır. Bu nedenle de Kur'an'ın bu ikisi arasında hiç bir esaslı ayırım yapmıyor gözükmesi pek şaşırtıcı değildir.⁷ Bazı ayetlerde, kafir ile münafıkların Allah düşmanı olarak gösterilmeleri de bundandır.⁸ Nifak bu yanıla küfürden daha şiddetli bir kalp hastalığıdır.

Kalbin marazından bahseden ayetlerde dikkat çeken noktalardan biri de, marazı hemen daima nifak illetiyle irtibatlı göstermeleridir. Buna dayanarak rahatlıkla "kalbi rahatsız eden hastalıkların başında samimiyetsizlik ve riyakarlık gelir" denebilir. Münafıklığın en tipik özelliği, kalple dilin uyuşmazlığı hastalığıdır. Cenab-ı Hak onlar için: "*Kalplerinde*

1- Bkz. Bakara, 2/10; Maide, 5/52; Enfal, 8, /49; Tevbe, 9/125; Hacc, 22/53; Nur, 24/50; Ahzap, 33/12, 32; Muhammed, 47/20, 29; Münafikun, 63/3.

2- ed-Dımeşki, Ali b. Ebi'l-İzz, *Şerhu'l-Akide'tu't-Tahaviyye*, Beyrut 1984, II, 360.

3- Haşr, 59/14.

4- Serhendi, Ahmet Faruk, (İmam Rabbani), *el-Mektubat*, Fazilet Yay., İst. I, 146.

5- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 4997.

6- Bkz. Al-i İmran, 3/167; Maide, 5/41; Tevbe, 9/8; Fetih, 48/11.

7- İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah Ve İnsan*, Trc: S. Ateş, Ank. 1975, s. 239.

8- Bkz. Tahrir, 66/9.

*hastalık vardır.(İyileşmelerine çalışmadıkları için) Allah hastalıklarını artırdı. Yalanlarından ötürü elem verici azap da onlarındır.*¹ beyanında bulunur.

Kur'an-ı kerim'i'n sürekli biçimde 'kalplerinde hastalık bulunanlar' diye belirttiği nifak insanlarını Hz.Peygamber (asv), 'yalan konuşmak, va'de muhalefet ve emanete hiyanet' yanlarıyla dikkatlerimize arzeder.²

Hususiyle yalan söyler olmaları ve doğruyu yalan addetmeleri marazlarını azdıran en mühim sebeptir.Yalan söyleye söyleye kalp, yalandan ibaret bir tabiata kaplanır. Ruh artık bununla nemalanıp, vehimlerden ibaret batıl bir saha olarak kalır. Hak nuru oraya ara sıra, yanar-söner bir yıldız böceği halinde görünen bir fener gibi gelir. Artık o kalp ve onun gözleri, kulakları, faydayı zararı, hayrı şerri seçemez olur; hayır der şerre koşar, kar der zarara koşar, derken Hakk'ın rahmetiyle arasına kalın bir sur çekilir.³ Bu üç husustan her biri nifaka ait birer alamet ve işaret kabul edilmiştir. Meseleyi hafife irca etmek imkansızdır. Zira herbir günahattan küfre giden bir yol vardır. İşlenen bu günahların ardından tevbe edilmezse, kalp kararır, ruh kasvete bürünür, neticede kalbe mühür vurulması kaçınılmaz olur.

b. Lehv

Kalp bozulmalarından biri de lehv'dir. Levh, aldandıp oyalanma, boş ve lüzumsuz arzulara sarılma anlamını ihtiva eder.⁴

Cenab-ı Hak, lehv sahiplerinin hastalıklı ve laubali hallerini gafletle aynı bir bozukluk olarak beyan eder: *"Rabler'inden onlara ne zaman yeni bir mesaj gelse onu mutlaka gönül eğlendirerek dinlerler."*⁵

Lehv'e paralel boş ve zararlı arzuları ifade eden diğer bir kavram da 'heva' dır. Heva'nın yerleştiği bir kalp, başta şirk olmak üzere her türlü fena düşünce ve duygunun beşiği olmaya hazır demektir. Hevanın varlığı aynı zaman da bir düşüş ifadesidir. Nitekim heva ile aynı kökten gelen 'hüviyy' yüksekte aşağılara inmek manasına kullanılmıştır.⁶

Kur'an-ı kerim bu kelimeyi, nefsin şehvetlere eğilimi ve keyfe düşkünlüğü anlamında kullanır. Böylesi nefis, şehvet ve keyiflere düştüğü gibi sahibini de diklemesine baş aşağı uçurumlara ve cehennem çukuruna düşürür. Yani nefis bütünüyle sınır tanımaz şehvet ve arzulardan ibaret hale

1- Bakara, 2/10.

2- Tirmizi, İman, 14.

3- Yazır, I, 231.

4- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl, *Lisanu'l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut ts. , XV, 259.

5- Enbiya, 21/2-3.

6- el-İsfahanî, Rağıb, *el-Müfredat fî Ğaribi'l-Kur'an*, Daru Kahraman, İst. 1986, s. 797.

gelirse, sahibini saptırmaktan başka bir şeye yaramaz.¹

Bütünüyle hevaya tabi olmayı ise Kur'an-ı kerim, hevayı ilahlaştırmak olarak değerlendirmektedir. Yani hevalarına uyanlar, Allah'ı değil hevalarını ilah edinmiş olmaktadırlar. Böyle bir durumda böylelerin Allah'a inanma iddaları bir değer ifade etmemektedir:

“Gördün mü hevasını ilah edinip, Allah'ın bir ilim (ondaki bilgi ve ihtiyar) üzere saptırdığı ve kulağı ve kalbi üzerine mühür koyup görme gücünün üzerine de perde çektiği kimseyi? Artık, Allah'tan sonra onu kim hıdayete erdirir?Düşünüp idrak etmezsiniz?”²

Ayet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere kişi arzularını, nefsinin tutku ve eğilimlerini yani hevasını ilah yerine koyduğu zaman sapıtmakta neticede kulağı ve kalbi mühürlenip gerçek görme gücünü yitirmektedir.

c. Kasvet

Lügatte, katılık, sertlik ve kuruluk anlamlarına gelen kasvet, Kalp ile birlikte kullanıldığında kalbin kararması ve katılaşmasını ifade eder.³ Müşrik ve inkarcıların kalpleri bu katılığa benzetilmiştir.⁴ Hatta onların kalpleri taştan daha da katı hale gelince,⁵ dağlar yerinden oynasa, yer yarılsa⁶ gökten onlara melekler inse yahut ölüler kendileriyle konuşsa⁷ yine de onların kalbine hiç bir hayır işlemez.⁸

Böyle bir kalp, bütün fitri ünitelerini kaybettiği için sakimdir, hastadır. Sadece içinde gizlediği ve her biri ayrı bir kalp hastalığı olan cehalet, şek, şüphe, haset, kin ve diğer sakatlıkları dışa vurur.⁹

Kur'an, kasvetten çokça bahseder ve kasvetli kalpler için: *“Allah'ın zikrine (mesajına) karşı, kalbi katı olanlara yazıklar olsun”¹⁰* ifadesini kullanır.

Kalp kasvetini artıran sebeplerin başında, uzayıp giden zaman içinde beslenen tutku ve emeller gelir. Allah (c.c), bu durumu: *“Sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle, kalpleri katılaşmış çoğu da yoldan çıkmışlar gibi olmayın”¹¹* ayetiyle dile getirir.

1- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/3820; 7/4570.

2- Casiye, 45/23.

3- İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XV/181.

4- el-İsfehani, *el-Müfredat*, s. 609.

5- Bakara, 2/74.

6- Ra'd, 13/30.

7- En'am, 6/111.

8- er-Razî, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Tahran ts., III, 129.

9- Merağî, Ahmed Mustafa, *Tefsiru'l-Merağî*, Mısır 1969, I, 51.

10- Zümer, 39/22.

11- Hadid, 57/16.

Rahmetten mahrumiyeti dolayısıyla kalp kasvetini netice veren bir başka husus da Yüce Allah'a verilmiş sözün dikkate alınmayıp bozulmasıdır. Geçmiş ümmetlerin şahsında bu su-i isti'mal, ayet-i kerimede şöyle ifade edilir:

*"Ahitlerini bozduklarından ötürü, onları rahmetimizden mahrum bıraktık, kalplerini de kaskatı hale getirdik"*¹

Kalplerindeki katılaşıma taşları bile imrendirecek derecede şiddetli olan İsrailoğulları, kasvetin en tipik temsilcileri olmuşlardır. Tevhidden sonra şirke kayanların bu halinin, Kur'an-ı kerimde kasvet olarak nitelendirilmesi de dikkat çekicidir:

*"Bunun arkasından yine kalpleriniz katılaştı. Şimdi o taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşın öylesi vardır ki, yarılıp ondan su fışkırır, öylesi vardır ki, ondan ırmaklar akar, öylesi de vardır ki, Allah korkusundan aşağıya düşer."*²

d. Rics

Lügat olarak 'ters, pislik' manasına gelen rics, kalbi bir ters tabakası gibi örten pisliklerin yanı sıra kendisi pis ve kirli olan şeylere de denir.³

İnsanın gerçek benliği kalpte olduğundan kalbini bütünüyle ricsin kapladığı insanlar da, bütünüyle rics olma noktasına gelmişlerdir; bu bakımdan içlerinin yansıması olan dışları da rics olur. Nitekim ehl-i nifak ve küfrün amelleri rics olduğu gibi kendileri de ricstir.

Kalplerinde maraz bulunanların rics üstüne ricse maruz kalacaklarını ve ricse bulanmanın küfr içinde bir ölümü netice vereceği hususu ayet-i kerimede açıkça ifade edilir: *"Bir sure indirildiği zaman, içlerinden biri çıkar, 'bu sure hanginizin imanını artırdı?' der. Fakat müminlere gelince, her inen sure, onların imanını artırmıştır, ve onlar birbiriyle müjdeleşip durmaktadırlar. Kalplerinde bir hastalık olanlara gelince; (bu sureler) onların ricslarına rics katmıştır. Ve onlar kafir olarak ölüp gitmişlerdir."*⁴

Kulun işlediği her bir günahın kalpte bir karartı meydana getirdiğini bildiren *hadisi*,⁵ insan amellerinin kalbi nasıl etkilediğini, en çarpıcı biçimde ortaya kor.

Günahta ısrar edip kararmış bir kalpte, güneşin ışınlarından daha parlak ve daha müessir vahyin şuaları yer bulamaz. İşte kalbi örten günahların oluşturduğu kirler, Kur'an dilinde rics adını almıştır.

1- Maide, 5/13.

2- Bakara, 2/74.

3- el-İsfehani, *el-Müfredat*, s. 274.

4- Tevbe, 9/124-125.

5- İbn Mace, Zühd, 29.

Rics'ten sonundaki tek harfle ayrılan *ricz* de bir pislik ve çirkinliktir. Ancak ricsin insanın sebep olduğu bir pislik yani bir günah olmasına karşın *ricz*, bu kötülüğe Cenab-ı Hak'ın verdiği bir tür azaptır. Zaten *ricz* lügatte ızdırıp manasına gelir.¹

Kalp illetleri arasında istikametten kayma, eğrilme mânâsına gelen zeyğ² ve bozulmanın bir başka belirtisi olan hırs ve tama'ya da³ dikkat çekmek gerekir.

3. Basiretin (Kalp Gözünün) Körelmesi

Hastalanan ve paslanan kalp, nihayetinde körleşir. İnsan için asıl körlük budur: “Gerçek şu ki, gözler değil, sineler içindeki kalpler kör olur.”⁴ Kalp gözü mesabesindeki basiretin⁵ şuaları, ruhun şualarıdır ki, bunlar kabukları delip geçen ve görünür şekillerin içindeki hakikatı aydınlatan birer nurdur.⁶ Kur'an-ı kerimde bu gerçek sık bir şekilde ifade edilir. Söz gelimi, kalbi kararmışlardan, münafıklardan şöyle söz eder: “Allah nurlarını giderdi ve onları karanlıklarda bıraktı, artık görmezler.”⁷; “Görürsün sana bakıyorlar, ama görmüyorlar.”⁸

Allah'ın (c.c) ayetleri, insanın hakikatı görmesini ve kalp gözünün açılmasını sağlayan nurlara benzetilerek, basiretin çoğulu olan ‘besair’ olarak adlandırılmış; bunları görmeye basar, görmemeğe ise körlük denmiştir. Nitekim ayet-i kerimede şöyle buyrulur: “Doğrusu size Rabbinizden basiretler geldi: Artık kim görürse kendisi içindir, kim de kör olursa kendi aleyhinedir.”⁹

Kalp gözüyle hasıl olan kamil idrak ve yakinî bir marifeti ifade eden *basireti* örten, insanın günahları ve kendi işledikleridir: “Doğrusu işleyip durdukları şeyler kalplerinin üzerinde pas olmuştur.”¹⁰

Bu kalpler, öyle müktesebata sarılmış öyle bir hilkat ve tabiat içinde örtülmüş kalmıştır ki, bundan ötürü fitratlarda hakka müteveccih olan kabiliyetler kapanmış ve sona ermiştir. Bundan böyle hak bir delili dinlemek bir yana, görseler bile inanmazlar.¹¹

Aslı fitratı kapatan ve örten bu manialar; akılların sihir, esatir gibi

1- el-İsfehâni, *el-Müfredat*, s. 284.

2- Bkz. Al-i İmran, 3/7; Tevbe, 9/117; Saff, 61/5.

3- Bkz. Ahzab, 33/32.

4- Hacc, 22/46.

5- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 209.

6- Ünal, Ali., *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Beyan Yay., İst. 1990, s. 257.

7- Bakara, 2/17.

8- A'raf, 7/198.

9- En'am, 6/104.

10- Mutaaffin, 83/14.

11- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 1902.

yanlış metodlara takılması ve batıl itikatlara saplanıp nefislerin ihtiras emellerine bürünmesidir. Bunlar her hangi bir şahısta yerleşip bir karakter haline geldi mi, artık, onda hakkı anlamak ve kabul etmek kabiliyeti kalmaz, iman istidadı söner. Ölümden sonra kimse bir şey kazanamayacağı gibi, bir ruhani ölüm demek olan kabiliyetin sona ermesi de böyledir. Göz bakar, kulak dinler ama hiç bir şey anlamaz.¹

Kur'an-ı kerim, inceden inceye düşünüp keşfedemeyen kalplerden söz eder ve bu kalplerin sahiplerini, gözleri görmez, kulakları işitmez olarak vasfettikten sonra onların varlık sahasındaki yerlerinin, hayvanlardan daha aşağıda olduğunu gösterir:

“Kalpleri vardır onlarla sezip kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. Onlar hayvanat gibidir, işin doğrusu daha da aşağısındadırlar. İşte (hakiki) gafiller (habersiz yaşayanlar) onlardır.”²

Her kim kalp gözüyle bakıp, Rabbinden gelen basiret delilleriyle hakkı görmek ister ve iman ederse, bu kendi lehinedir, kendi menfaatinedir. Kim de körlük eder, kalp gözünü yumar ve kör olursa bu körlük ve nankörlük de kendi aleyhine ve kendi zararınadır.³ Asıl körlük olan kalp körlüğünün zararının sınırı ve sonu yoktur.

Allah (c.c), verdiği basirete, gönderdiği besaire karşı körlük eden nankör kafir ve müşriklerin ihtiyari fillerinde hafız ve hamisi değildir; onların gözlerini ve kalplerini çevirip körlük ve dalalet halkeder, kendilerini körükörüne zulmetlere, tuğyanlara bırakır. Ve bundan muhafaza edecek, zulmetlerden nura çıkaracak başka bir hami ve koruyucu da mümkün değildir.⁴

II. KALBİN MÜHÜRLENME KEYFİYETİ VE BU HUSUSTA KUR'AN'DA KULLANILAN İFADELER

Kur'an'da kalbin muhtelif menfi tavırlarını belirten değişik tabirler görmekteyiz. Kalbin dağınıklığı⁵ kalbin kayması⁶ kalbin iğfal edilmesi⁷ kalplerin gafleti⁸ kalplerin eğlencesi⁹ kalplerde kılıf bulunması¹⁰ kalbin

1- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 1902.

2- Araf, 7/179.

3- Bkz. En'am, 6/104.

4- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 2019.

5- Haşr, 59/14.

6- Tevbe, 9/117.

7- Kehf, 18/28.

8- Mu'minun, 23/63.

9- Enbiya, 21/3.

10- Haşr, 59/10.

kabalığı¹ kalplerin paslanması² kalplerin kör olması³ kalplerin mühürlenmesi⁴ kalplerin kilitlenmesi⁵ hep kalbe yüklenen ve Allah'ı marifete engel olan menfi sıfatlardır. Bu vasıfları biraz daha açıklayalım.

1. Hatm'in Manası ve Keyfiyeti

Kur'an, kalbin, hayrı - hidayeti anlayamayacak ve duyamayacak hale geldiği son merhaleyi ifade için "hatm" tabirini kullanır.⁶

Basmak, nakşetmek ve sona erdirmek manalarına gelen hatm, 'ala harf-i cerri ile sıralandığı zaman üzerini mühürlemek - bir çıkını, bir odayı, ve bir zarfı mühürlemek gibi- veya birşeyin içindekini tevsik için üzerine mühür veya damga basmak anlamını ifade eder.⁷ Ayetlerdeki mühürleme hissi (müşahade edilebilen, maddî) değil manevidir. Ama hissi şeyler gibi sanki mühür basılmış derecesinde anlatılır.⁸

Nasıl bir kabın ağzı mühürlendiğinde ona ne birşey girebilir ne birşey çıkabilir, Allah'ın da düşmanlarının kalplerini, içindeki cehalet ve dalalet dışarı çıkmayacak, basiret ve hidayet ona girmeyecek şekle koymasındır.⁹

İnsan batıl inançta veya haramı irtikab etmekte ileri gider, hiçbir surette hakka bakmazsa bu hal onun günahları güzel görmesine yol açar ve böylece sanki onun kalbine mühür vurulmuş ve kilitlenmiş gibi olur.¹⁰ Buradaki mühürleme hakkın nüfuzuna yol vermemeden istiairedir.¹¹

Kalp nasıl mühürlenir? Malum ya, üzeri mühürlenmek, zarf, kab, örtü ve kapı gibi şeylerde olur. İnsanların kalpleri de ilimlerin ve marifetin zarfları ve kapıları gibidir; her türlü idrakimiz orada saklıdır. Kulak da bir kapı gibidir, sesler oradan girer. Bundan dolayı kalbin mühürlenmesi zarfın mühürlenmesine, kulağın mühürlenmesi kapının mühürlenmesine benzer.¹²

Hateme tabiri, hatme müstehak olanların dalaletlerini tasvir eden temsili bir üslûba işarettir, şöyle ki: Kalp gözü sanki cevherlere hazine olmak üzere Cenab- ı Hak tarafından yapılan bir binadır, vakta ki, su-i ihtiyarlarıyla ifsada uğradı ve cevherlere yapılan yerler yılanlar ve akreplerle doldu, kapısı mühürlendi ki, o bulaşıcı hastalıktan başkası zarar

1- Bakara, 2/283.

2- Mutaaffin, 83/14.

3- Hacc, 22/46.

4- En'am, 6/46; Mü'min, 40/35.

5- Muhammed, 47/24.

6- Bkz. Bakara, 2/7; En'am, 6/46; Casiye, 45/23; Şura, 42/24.

7- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 209

8- eş-Şevkani, *Fethu'l-Kadîr*, I, 39.

9- el-Kuşeyri, *Letâifu'l-İşarât*, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Kahire 1970, I, 72.

10- el-İsfehâni, *el-Müfredat*, 205.

11- ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil*, Daru'l-Mearif, Beyrut, ts., I, 155.

12- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 214.

görmesin.¹

Ayetteki kelime ve harflerin ifade ettikleri manadan hareketle meseleye bir başka açıdan daha bakan B. Said Nursî, kalbin ahirete bakan tarafının mühürlendiğine dikkat çeker: “Sanki o hatm, o mühür, kalplerinin üzerinde sabit bir damga ve silinmez bir alamettir ki, yalnızca melaikeye görünür.”²

2. Bu Hususta Kullanılan Diğer İfadeler

a. Tab’

Basmak, resmetmek, mühürlemek, şekil vermek, yaratılış ve tabiat anlamlarına gelir.³

Hatm tabiriyle aynı manada kullanılan tab’, Kur’an’da fiilin değişik sigalarıyla beraber geçmektedir.⁴ Nisa suresinde: “*Küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur. Azı müstesna artık iman etmezler.*”⁵ buyrulur.

Biz bu ayetteki ‘*azı müstesna*’ kaydında hareketle, tab’ fiilinin hatm kadar kat’iyyet ifade etmediği kanaatine varıyoruz. Bu da kalbi tab’ edilmişler için kapının az da olsa açık olduğu hissini vermektedir. Doğrusunu Allah bilir.

b. Rayn

Lügatte, pas manasına gelen *rayn*⁶ kalbe günah ve kasvet basmak için de ifade olunmuştur ki, Kur’an’da hatm ve tab’ diye de tabir edilmiştir.⁷

Ayet-i kerimde: “*İşleyip kazandıkları, kalplerinde pas olmuştur*”⁸ şeklinde ifade edilen bu durum, hadis- i şerifte ise şöyle ele alınmıştır:

“*Kul bir günah işlese kalbine siyah bir nokta konur. Eğer sahibi pişman olur, tevbe ve istiğfar ederse kalp yine parlar; etmez de günaha devam ederse o leke de artar, nihayet arta arta öyle bir raddeye gelir ki, leke bir kılıf gibi bütün kalbi kaplar.*”⁹

Bu hadis-i şerif gösteriyor ki, günahlar devam ettikçe kalpleri bir kılıf gibi kaplar ve işte o zaman “Allah onların kalplerini mühürlemiştir”

1- Nursî, B. Said, *İşaratu'l-İ'caz fî Mezannî'l-İcaz*, Sözleryay., İst. 1990, s. 84.

2- Nursî, *İşaratu'l-İ'caz*, s. 84.

3- İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, VIII, 22.

4- Nisa, 4/155; Tevbe, 9/87, 93; Nahl, 16/108; Muhammed, 47/16; Araf, 7/100, 101; Yunus, 10/74; Rum, 30/59; Gafir, 40/35; Münafikun, 63/3.

5- Nisa, 4/155.

6- el-İsfehâni, *el-Müfredat*, s. 303.

7- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 5659.

8- Mutaffifin, 83/14.

9- Tirmizi, Tefsiru sure (83), 1; İbn Mace, Zühhd, 29; Müsned, II, 97.

ayetindeki haber tahakkuk eder. Başlangıçta silinmesi mümkün iken bundan sonra günah o kalpte, silinmesi gayri kabil ikinci bir tabiat olur; ne silinir ne çıkar. Artık ne iman yol kalır ne de küfürden kurtuluş çaresi. Bu neticeyi kul kazanmış Allah yaratmıştır.¹

c. Ekinne

Müfredi *kinan* olup örtü, perde ve birşeyin gizleneceği sütte anlamına gelir.² Kur'an-ı kerimde dört yerde geçer.³ Bu hususla alakalı şöyle buyrulur:

*"Onlardan seni dinleyenler vardır. Halbuki biz, onu iyice anlamalarına mani olmak için kalplerinin üstüne perdeler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Bir mucize görünce ona inanmazlar. Hatta o inkar edenler, sana geldikleri zaman seninle münakaşaya kalkışarak 'bu eskilerin masallarından başka birşey değildir' derler."*⁴

İnatçı kafirler, Rasul'ün mesajını dinler götünseler de inatları, önyargıları ve isteksizlikleri melekelerini işlemez hale getirdiğinden, gerçeği anlamaz, duymaz ve görmezler. Müttaki ve müstakim insanların tavrını benimsemeyip inada binen bir kişinin kalbinin tüm kapılarının, tutkularına ters gelebilecek he türlü gerçeğe karşı, kendiliğinden kilitleneceği, ilahi bir kanundur. Bu kanun insan diliyle ifade edildiğinde şöyle denir: 'şu falanca veya filancanın kalbinin kapıları kilitlenmiş.' Fakat emri ve izni olmadan hiç bir şeyin meydana gelemeyeceği Allah (c.c), aynı vak'ayı: 'Falanca ve filancanın kalbinin kapılarını kilitledik' şeklinde beyan edecektir. Zira insan bir şeyi meydana geldiği şekliyle tarif ederken, Cenab-ı Hak, meydana gelişin gerçek vasfıyla ifade eder.⁵

Kendilerinde imana mani şeylerin kökleşmesiyle, bir kısım müşriklerin imana gelmelerinin beklenemeyeceğini Cenab-ı Hak, bu ayetlerde beyan buyurmaktadır.⁶

d. Vavr

Kulaklardaki ağırlık manasına gelir. Vav'ın kesresiyle 'yük' anlamını ifade eder.⁷ Vavr kelimesi ekinne kelimesiyle beraber kullanılır.⁸

"Kulaklarında, Kur'an'ı zevkiyle anlamalarına mani bir ağırlık

1- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 214.

2- İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XIII, 160.

3- En'am, 6/25; İsrâ, 17/46; Kehf, 18/37; Fussilet, 41/5.

4- En'am, 6/25.

5- Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, Trc.: Heyet, İnsan Yay., İst. 1988, I, 472.

6- Meraği, Ahmed Mustafa, *Tefsiru'l-Meraği*, Mısır 1969, VII, 97.

7- el-İsfehani, *el-Müfredat*, s. 831.

8- Fussilet, 41/5, 44; En'am, 6/25; İsrâ, 17/46; Kehf, 18/57; Lukman, 31/7.

*vardır.*¹ şeklinde ifade buyrulan bu ayette, hateme'nin mazmunu vardır. Hak, kulaklarına izinleri olmadan girer, fakat (istifade için), kulağın kulak olması ve onun ardında açık bir kalp bulunması ve Allah'ın izni de şarttır. Gerçek ne kadar açık olursa olsun manialı kulaklara ve kalplere nüfuz etmez.²

Kafirlerin kalplerindeki kesif perdelerden ve kulaklarındaki ağırlıktan murad, cüz'i iradeleri ve ihtiyarlarıyla dalaleti tercih etmeleri; taklide gömülmeleri, güzel ve doğru tefekkürden, akli muhakemeden kaçmaları sebebiyle kalplerinde meydana gelen küfür, günah ve isyandan hoşlanma, iman ve itaatten de nefret etme halidir.³

e. Ğışave

Örtü ve perde anlamını ifade eder. Kur'an-ı kerimde basarı örten perde anlamına kullanılmıştır.⁴ İki yerde geçmektedir.⁵

Bakara suresinde beyan buyrulan "*Gözlerinin üzerinde de perde vardır*"⁶ ayetinin delaletince, gözle görülebilen hak delilleri bakmak isteler de göremezler, çünkü o gözleri gaflet, şehavat ve bencillik perdesi bürümüştür.

Hatm, Allah tarafından onların kesblerine bir ceza iken ğışave, Allah tarafından olmayıp onların kendi kazandıklarıdır.⁷

f. Akfal

Müfredi *kufi* olup, kilitler anlamına gelen cem-i mükesser bir isimdir. Kur'an'da hakikatin kalbe nüfuz edememe manasında kullanılmıştır.⁸ Sadece bir yerde geçmektedir: "*Onlar bu Kur'anı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilit mi var onların?*"⁹

İnsan batıl inançta ve haram irtikab etmekte ileri gider, hiçbir surette hakka bakmazsa bu hal onun onun günahları güzel görmesine yol açar ve böylece sanki kalbine mühür vurulmuş ve kilitlenmiş gibi olur.¹⁰

Hasılı, inkarcılarda meydana gelen bütün bu fiilleri Kur'an, Yüce Allah'ya isnad eder. Bunun sebebi bütün mümkünatın bitemamiha Allah'a

1- En'am, 6/25.

2- Yazır, III, 1902.

3- Yıldırım, Suat, *Fatiha ve En'am Surelerinin Tefsiri*, Işık Yay., İz. 1993, s. 96.

4- İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XV, 126.

5- Bakara, 2/7; Casiye, 45/23.

6- Bakara, 2/7.

7- Nursî, *İşaratu'l-İ'caz*, s. 47.

8- İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XI, 562.

9- Muhammed, 47/24.

10- el-İsfehani, *el-Müfredat*, s. 205.

isnad edip onun kudretiyle vücuda gelmesinden ötürüdür.¹

III. İNZARIN FAYDA VERMEDİĞİ ZÜMRE VE BU ZÜMRENİN BELİRGİN SIFATLARI

1. İnzarın Fayda Vermediği Zümre

Cenab-ı Hak, tebliğin en müessir çeşidi olan inzarın faydasız kaldığı kimselerden haber verir:

“Küfredenleri inzar etsen de etmesen de birdir, onlar iman etmezler.”²

Bu, kafirlerin küfür ve sapıklıkta uyarı faydasız kalacak derecede ısrarlı olduklarının beyanıdır.³

Allah (c.c), bu ayetle, peygamberine insanlar arasında iman etmiyenlerin bulunabileceğini, bu durumun Kur'an'ın hidayetinin eksik ve kusurlu olduğu manasına gelmediğini, aksine kusurlunun insanlar olduğunu anlatmaktadır.⁴ İnzarın kimlere fayda verebileceği hususunda Allah (c.c), Hz. Peygambere hitaben şöyle buyurmaktadır: *“Sen ancak zikre (bu ilahi mesaja) uyan ve görmeden Rahmana saygı duyan kimseyi uyatabilirsin. İşte böyle olabileni sen bir mağfiret ve büyük bir mükafatla müjdele.”⁵*

Bu ayet-i kerime, inzarın fayda verebileceği iki temel şartı bize bildirmektedir: 1. Teveccüh. 2. Haşyet ve Saygı.

Kul, önyargısız ilahi mesajın arkasına düşüp onu takip etmezse ondan istifade edmez. Zira bir kimse herhangi bir hususta tarafgir bir görüşe sahip olur ve zihninde bilhassa zıt fikirleri beslerse, o vakit orada hiçbir fazilet göremez; o meselenin lehinde hiçbir şey işitemez ve onda vicdanını hür tuamaz. Bu bir fitrat kanunudur. Keza, kullarına karşılıksız lütuf ve ihsanda bulunan rahmeti sonsuz Rahmana karşı saygısızlık da aynı neticeyi verir.

Kendilerinde imana mani engellerin kökleşmesi sebebiyle, bir kısım insanların imana gelmelerinin beklenemeyeciğini ifade eden bir ayet-i kerimde şöyle burulur:

“Onlar hem insanları bundan vazgeçirmeye çalışır, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar. Böylece yalnız kendilerini felakete atarlar da farkına dahi varmazlar.”⁶

Dinledikleri halde anlayıp öğrenmeyen insan topluluklarına, her devirde ve her nesilde rastlamak mümkündür. Bunlar hidayete

1- Yıldırım, *Fatiha ve En'am Surelerinin Tefsiri*, s. 96.

2- Bakara, 2/6.

3- Alusi, *Ruhu'l-Meanî*, I, 126.

4- Abduh, Muhammed, *Tefsiru'l-Menar*, Daru'l-Menar, Kahire 1961, I, 129.

5- Yasin, 36/11.

6- En'am, 6/26.

yönelmemişlerdir ki, Allah hidayet etsin. Bünyelerindeki alıcı-verici fitri cihazlarını çalıştırmaya gayret etmemişlerdir. Hatta bu cihazları daha başından bozmaları sebebiyle, hidayetle aralarına perde çekilmiştir. İlk niyet ve amellerinin cezası olarak Allah'ın kaza ve kaderi bu şekilde cereyan etmiştir.¹

Küfürde ısrar edip iman etmeyeceklerini, Cenab- Hakk'ın, bildiği halde rasulüne inzarı emretmesi, kıyamet günü mazeret beyanlarına meydan vermemek ve risalet vazifesinin umumi oluşu hişkmetine dayanır. Bu sebeple peygamberler, iman edeceklerle ve iman etmeyeceklerle risalet vazifesini tebliğ ve hak tariki herkese gösterip, azap ile inzara, ilahi nimetler ile de tebşire (müjdelemeye) memurdurlar.²

2. Kur'an'da Kalbin Mühürlenmesine Sebep Gösterilen Sıfatlar

a. Küfür

Lügatte, örtme ve kapama manalarına gelen küfür,³ dini terminolojide, Allah'ı ve bildirdiklerini tanımamak ve O'nun verdiği nimetlerin O'ndan olduğu gerçeğini sözle, davranışla ve kalben örtmek ve gizlemek anlamını ifade eder. Kur'an'da kalbin mühürlenmesine sebep olan sıfatların başında zikredilir.⁴

Küfrün temelinde, nefse tapınma, bencillik ve istiğna vardır. Bu açıdan küfür, kainattaki ve yaratılıştaki güzelliği, mükemmelliği, nimet ve lütfu görmezlikten gelme illetidir. Bir fitrat nankörlüğüdür. Cenab-ı Hak böyle bir nankörlüğü hidayete mani sebepler arasında gösterir.⁵ İnsan küfrüne hırs, kibir ve haset gibi sıfatlar da eklenince, artık bu kişi Allah düşüncesini zihninden atmaya hatta onu yok saymaya kadar gider. Sahip olduğu istidat ve kabiliyetlerin bütünüyle Allah'tan olduğunu unuttur ve bir karun gibi: "Bu bana bilgimden dolayı verildi"⁶ der. Hele bir de güç ve kuvveti varsa herşeyi kendisinde görür.

Allah'ın afakta ve enfüsteki ayetlerini veya hükümlerini örtenin, sebepleri görüp ötesini göremeyen, duyularının ulaşamadığı şeyleri yok sayan, kainatın hilkat ve meydana gelişini tesadüf ve mecburiyet gibi bir kısım hayali tesirlere bağlayan, bilmeden herbir zerreyi ilahlaştıranın artık, kalbi de örtülür ; basireti yok olur, akli işlemez, dili hakkı söylemez hale gelir:

"Kalpleri vardır, onlarla anlayıp künhüne ermezler; gözleri vardır,

1- Kutub, Seyyid, *Fî Zıllı'l-Kur'an*, Daru'l-Arabiyye, Beyrut, ts., VIII, 97.

2- M. Vehbi, *Hülasatu'l-Beyan*, Üçdal Yay., İst. ts., I, 48.

3- el-İsfehani, *el-Müfredat*, s. 653.

4- Bkz. Araf, 7/101; Münafikun, 63/3.

5- Bkz. Maide, 5/67; Tevbe, 9/37; Nahl, 16/107; Zümer, 39/3.

6- Zümer, 39/49.

*onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. Hayvanat gibidir onlar, hatta daha da yoldan çıkmış...*¹

Mezkur sıfatlarından dolayı kafirlerin, ind-i ilahide yerleri yoktur. Kur'an, onlar için: *"Allah nezdinde, debelenip gezenlerin en şerlileri, küfre kapanıp bir türlü iman etmeyenlerdir."*² ifadesinde bulunur.

Böylelerinin kalpleri üzerine mühür konmuştur, ve bunlar için uyarı ve korkutma da, bir etki yapacak değildir: *"Kasem olsun, peygamberleri onlara apaçık delillerle gelmişlerdi. Fakat önceden yalanladıklarından ötürü iman etmeye yanaşmadılar. Allah, kafirlerin kalbini işte böyle mühürler."*³

İrade ve ihtiyarlarını ısrarla küfür yolunda kullananların böyle bir akıbete maruz kalacakları mukadderdir.

b. Kibir

Büyükleme ve kendini yüksek görme demek olan kibir⁴ basireti kör eden bir perdedir. Kibirle örtülü bir vicdan, kainatta sayfa sayfa yazılmış mucizeleri göremez, idrak edip anlayamaz; zira basiret körleşince, basar da bir işe yaramaz.⁵ Kibrin Allah'a,, peygamberlerine ve diğer kullarına olan kısımları vardır. Her üçü de mezmumsa da en kötüsü Allaha karşı olanıdır. Kendini bulamamış küçük insanlara ait bir maraz olan böyle bir kibir kibir, Kur'an'da hidayete mani bir sebep olarak gösterilmiştir:

*"Yer yüzünde haksız yere kibirlenenleri, ayetlerimden uzaklaştıracam. (onları anlamayacaklar)."*⁶

Gerçekte insanlarda ne büyüklük, ne ululuk ne kibriyalık ne de azamet vardır, bilakis, zillet, hakaret, meskenet ve muhtaç olma vardır. Hatta zaman olur bir sinek bir mikrop bile bir Nemrud'un işini bitirmeye yeterli gelir. Böylece bir çok ihtiyaçlarını gidermekten aciz olan fanilerin büyüklük taslamaya kalkışmaları cehalet ve yalancılıktan başka bir şey olamaz. Onun için insanda büyük görünme sıfatı ve duygusu, kınanmış bir noksanlıktır.⁷

Kur'an, insan fitratının yaratıcıya açılan kalp pencerelerini örten kibir hastalığını tedavi etmek gayesiyle, insanın dikkatini yaratılış mayasına çeker:

"Kahrolası insan! Ne de nankör! Allah onu neden yarattı? Bir

1- Araf, 7/179.

2- Enfal, 8/55.

3- Araf, 7/101.

4- el-İsfehani, *el-Müfredat*, s. 653.

5- Şahin, A. F., Sonsuz Nur, Feza yy, İst. 1994, I, 253.

6- Araf, 7/146.

7- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 4874.

nutfeden yarattı.”¹ Aslında insan biraz düşünse ve kendini tanısa, aciz ve zavallı varlık olduğunu anlayıp, büyükleme tavrından vazgeçecektir.

Hiz. Peygamber (asv): “*Kalbinde zerre miktar kibir bulunan insan, cennete giremez.*”² buyurarak, kibrin insanı sürüklediği mahrumiyete ve ne denli bir illet olduğuna dikkat çekmiştir.

Allah’ın kibriya ve azamet sıfatında ortaklık eden insana, aczi, yanlış ve sonu hatırlatılarak akıbetinin elim bir azap olduğu bildirilmiştir.³ Ayrıca bu husus bir kudsi hadiste şöyle dile getirilir:

“*Kibriya benim ridam, azamet ise benim ızarımdır. Kim benimle bu mevzuda nizaya kalkışırsa (onu başaşağı getirir) cehenneme atarım.*”⁴

Kibir ve gurura bürünmüş bir insanın, yani Allah’a ait izar ve ridayı kendine aйтmış gibi kullanan bir kişinin, imana uyanması, imani hakikatlerden istifade edebilmesi imkansızdır. Zira Allah’a ait azamet ve kibriya gerçeği, *asliyetinin* gereği olarak, *zılliyyet* küstahlığını cezalandırır. Allah’ın cezalandırdığı birisi ise imandan nasibini alamaz.

Ayrıca, kibir ve inatla hakikata sırt çevirip, vicdanının bütün pencerelerini ona kapamış ölü, sağır ve dilsizlere ses duyuramayacağı da, Kur’an’da Hiz. Peygamber’e haber verilmiştir.⁵

İnsanların inhirafına ve azmasına sebebiyet veren kibrin, nihayetinde kalbin mühürlenmesine de yol açacağını Kur’an-ı kerim şu ayetiyle bildirir: “*Onlar bir delilleri olmadığı halde, Allah’ın ayetlerini çekişirler. Gerek Allah katında gerek müminlerin nazarında bu hal, büyük buğzu gerektirir. İşte Allah kibir tutsağ zorba kalpleri böyle mühürler.*”⁶

c. İ’tida

Kur’an’da ‘i’tida’ şeklinde ifare edilen bu kelime haddi tecavüz etmek manasına gelir.⁷ Kulu, Allah sevgisinden mahrum bırakan bir sıfattır: “*Haddi tecavüz etmeyin, Allah haddi mütecavizleri sevmez.*”⁸ Ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi, emr- i ilahinin tayin ettiği haddi tecavüz etmek isteyenleri, Allah sevmez ve haklarında hayır murad etmez.

Hak ve had tanımayan mütecavizlerin en belirgin sıfatı, günaha düşkün olmaları ve hesap gününü inkar etmeleridir: “*Hesap gününü, her bir*

1- Abese, 80/17, 18, 19.

2- Müsned, II, 215.

3- Fâtır, 35/42 vd, Casiye, 47/7 vd.

4- Ebu Davud, Libas 26; İbn Mace, Zühd 16.

5- Bkz. Rum, 30/52.

6- Mümin, 40/35.

7- el-İsfehâni, *el-Müfredat*, s. 489.

8- Yunus, 10/74.

*haddini aşmış, günaha düşkünden başkası yalanlamaz.*¹ Şehvetlerine ve keyiflerine tabi olarak işin sonunu düşünmeden, gerek Allah'ın ve kullarının hukukuna tecavüz etmeğe alışmış olduklarından, gerekse cezaya ve ceza gününe inanmak hoşlarına gitmeyip keyiflerini kaçırmaması sebebiyle, din gününün aslı yoktur derler.²

En büyüğünden en küçüğüne kadar, insanın Allah'a ve kullarına karşı her türlü müfrit ve yersiz hareketi bu kavram içerisine girer. Kur'an-ı kerimde, peygamberlerin helak edilen kavimlerinin hepsi azgın ve zalim olarak geçer: *"Nihayet emrimiz gelince Salih'i ve beraberindeki inanmış olanları, katımızdan bir rahmetle, hem de o günün zilletinden kurtardık. Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı, yurtlarında çöke kaldılar."*³

Haddi tecavüz ve zulüm, küfür ve kibir gibi insanla, hidayeti arasına adeta kara bir perde gibi çekilir ve insanın hakikati tanınmasına, ona ulaşmasına engel teşkil eder ve neticede kulun kalbinin mühürlenmesine bir sebep olur. Bu gerçek Hz. Nuh'un ümmetinin şahsında şöyle ifade edilmiştir: *"Sonra onun ardından, birçok peygamberi kavimlerine gönderdik. Onlar, ap-açık mucizeler getirdikleri halde, kavimleri daha önceden yalanladıkları şeye iman etmeye yanaşmadılar. Hadlerini aşmışların kalplerini biz böyle mühürlüyoruz."*⁴

Mümin suresindeki ayette de mütekebbir sıfatına, zora, şiddete ve baskıya başvuran manasına gelen *cebbar* sıfatının eklenmesi dikkatimizi çeken ayrı bir husustur. Anlaşılan odur ki, Kur'an-ı kerim, mütekebbirlerde bu sıfatın kaçınılmaz olduğunu vurguluyor.

3. Kafir İle Kalbi Mühürlü Arasında Bir Mukayese

Temelde Hakk'ı tanımamak ve inkardan ibaret olan küfür, sebep ve yeri itibarıyla, umumiyetle dört grupta ele alınmıştır.

Allah'ı, Hz. Peygamberi ve onun Allah'tan getirmiş olduğu esasları kişinin kalbiyle kabullenmemesi ve diliyle de inkar etmesine *küfr-i inkarî*, insanın kalbiyle mülkün sahibi ve Rabbinin Allah olduğunu bilmesi fakat diliyle ve kalbiyle bunu kabullenmemeye bile bile yanaşmamasına *küfr-i cühud*, kişinin inanılması gereken esasları diliyle söylemesi fakat kalbiyle tasdik etmemesine *küfr-i nifak*, insanın kalpten Allah'ı ve gerçeği bilip dil ile de zaman zaman bildiğini açıklamasına rağmen kibir, gurur ve inat gibi sebeplerle islamı bir din olarak kabullenmemeye de *küfr-i inadî* denmiştir.

B. Said Nursî de, bu mevzuda zikredilenlere paralel olarak meseleye şöyle yaklaşmıştır: "Küfür iki kısımdır. Bir kısmı, bilmediği için inkar eder;

1- Mutaaffin, 83/12.

2- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 5658.

3- Hud, 11/66-67.

4- Yunus, 10/74.

ikincisi bildiği halde inkar eder. Bu da bir kaç şubedir; birincisi, bilir lakin kabul etmez. İkincisi, yakîni var lakin itikadı yoktur. Üçüncüsü, tasdiki var lakin vicdanî iz'anı yoktur."¹

Mezkur izahların ışığında, biz kalbi mühürlülerin küfrünün, küfr-i cühud ve küfr-i inkarî denilen bile bile bir inkar olduğunu anlıyoruz. Kafirle kalbi mühürlü olma hallerini birbirinden ayırmak lazımdır. Bu hususu Rasûlullah devrindeki misalleriyle ele alarak izah etmeye çalışalım.

Bilindiği gibi Mekke devrinde, *Velid b. Muğire, Ebu Cehil, Ebu Leheb ve Ebu Süfyan* gibi birçok kafir vardı. Bunların çoğunun kalbi mühürlü idi ve küfür içinde helak olup gittiler. Halbu ki, Ebu Süfyan o dönemde kafir olmasına karşılık kalbi mühürlü değildi, zira sonradan imanla şereflendi.

Gerek Ebu Leheb'in gerek Ebu Cehil ve Velid b. Muğire'nin kalplerinin mühürlü olduğunu Kur'an ayetlerinden biliyoruz. Hatta "*O küfredenleri uyarsan da uyarmasan da birdir, onlar inanmazlar.*"² ayeti, o devrin iman etmeden ölenlerin tümüne geçerlidir.

Başta bu üç şahıs olmak üzere o dönemde yaşayan kafirlerin fücurlarını, yanlış davranışlarını gözden geçirmek gerekir. Kalbi mühürlüleri farketmek için en büyük anahtar Ebu Süfyan'ın durumudur.

Velid b. Muğire: Allah'ın zeka dahil herşeyi verdiği birisi. Dünya nimetine çok düşkün olduğu için bir yandan istiyor, diğer yandan kendisine verilen nimet, güç ve zekayı kendinden sayarak, herşeyi kendinde görüyor, neticede ilahlaşan gururu, Kur'an'ı tasdikini engelliyor. Allah (c.c), onun için: "*Hem ona bolca mal, hem göz önünde oğullar verdim. Büyük imkanlar bahşettim ona. Sonra yine tamah eder ki, daha da artırayım. Hayır, çünkü o bizim ayetlerimize bir inatçı kesildi. Onu dimdik bir sarpa sardıracağım. Çünkü o düşündü, ölçtü-biçti. Kahrolası nasıl ölçtü -biçti! Sonra baktı, surat astı, kaşlarını çatı. Sonra arkasını döndü ve büyüklük tasladı; ' bu rivayet edilegelmiş bir büyüdür ancak' dedi*"³ beyanında bulunur.

Velid, anlamış olduğu halde İmana arkasını, küfre yüzünü çevirdi ve Allah'tan korkmayıp gurur ile büyüklük tasladı. Hakkı kabul etmeyi gururuna yediremeyip hakimane bir tavırla 'bu kur'an başka değil, ancak bir sihirdir' dedi.⁴ Demek ki, kalbin mühürlenmesinin mühim sebeplerinden biri gururdur.

Ebu Süfyan'a gelince o, zaman zaman düşünüyor ve 'galiba bu işte bir terslik var' diyebiliyordu. Yani en iyiyi yapıyorum diye gururun zirvesine çıkmıyordu. Ama unutulmaması gerekir ki, Ebu Süfyan bu dönemde küfr ve

1- Nursi, *İşaratu'l-İ'caz*, s. 73.

2- Bakara, 2/6.

3- Müddessir, 74/12-24.

4- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 5456.

büyük yanlışlıklar içindedir.

Ebu Cehil, o gün her türlü imkanı olanlardan birisi de bu şahıstı. Yeri geldiğinde kafirlere akıl hocalığı yapıyor, yol gösteriyor, iman edenlere karşı en çirkin tertipleri alıyordu.¹ Kur'an, isim tasrih etmeksizin çok yerde onun müslümanlara yaptığı zulümlerden bahseder: "*Namaz kıldığı vakit, bir kulu engelleyeni gördün mü?*"² ayetinde anlatılan kişi Ebu Cehil'dir.³

Ebu Süfyan'a baktığımızda genelde bu tür tertiplere çok sert katılmıyor. Aslında islamın yok edilmesini istiyor; fakat kin ve zulümden yana aktif bir faaliyeti yoktu. Bu da bize, zulüm ve azgınlığın kalbi, mühürlenmeye götüren ayrı bir sebep olduğunu gösteriyor.

Ebu Leheb, Kur'an'da açıkça ismiyle zikredilen kişi olup küfürde en büyük özelliği, amcası olmasına rağmen Hz. Peygamber'e karşı sevgi ve acıma duygusunu kaybetmesidir. İşte Ebû Leheb'in Kur'an'da ifade edilen hali: "*Elleri kurusun Ebu Leheb'in. Zaten öyle oldu da. Ne malı ne de kazandığı kurtaramadı onu.*"⁴ Bu vahim hataya eşi de ortak olmuştu. Her ikisi de Hz. Peygamber'e karşı şedit bir nefret içindeydi.

Ebu Süfyan ise Peygamberimiz'e karşı çıkmakla beraber, zaman zaman İslama karşı girişilen tertipleri yumuşatmıştır. Burdan da, yani Hz. Peygambere yönelik takınılan şen'i tavrın, kalbin mühürlenmesini netice veren ayrı bir sebep olduğunu görmek mümkündür.

D. İNSAN İRADE VE İHTİYARININ KALBİN MÜHÜRLENMESİNE SEBEP OLMASI

1. Kula Bulunduğu Yolun Neticesi Takdir Edilmiştir

Kalbin mühürlenmesi, insanın kendi kendini mahkum ettiği bir durumun neticesidir. Zira hadiste de ifade edildiği üzere Allah, kulun seçtiği yolda gitmesi için imkan vermiş ve yolu kendisine kolaylaştırmıştır.⁵

Cenab-ı Hakk'ın iman etmek isteyen bir kulunun kalbini mühürlemesi, onu zorla küfürde bırakması, insan iradesini dalalete yöneltmedikçe, onu dalalete sevketmesi düşünülemez. Çünkü Yüce Allah gönderdiği kitapta : "*Allah kullarının küfrüne razı değildir.*"⁶ buyurmaktadır.

Her insanı imana müsait bir fitratta yaratan Allah (c.c), himayesine girenler için kolay bir yol hazırlarken, kendisini ve himayesini

1- Bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakat*, I, 208-210.

2- Alak, 96/10.

3- Tirmizi, Tefsiru sure (96), 2.

4- Mesed, 111/1, 2.

5- Müslim, Kader, 8.

6- Zümer, 39/7.

tanımayanların işini de zora koşturmuştur. Bu hakikate işaretle Kur'an-ı kerim: *"Ama kim varını Allah yolunda harcar ve Allah'tan korkar ve en güzel kelimeyi ('lâ ilahe illelah') tasdik ederse, biz ona en kolay yolu hazırlarız. Ama kim de cimrilik eder ve Allah'a karşı müstağni davranır ve kelimenin en güzelini (tevhidi) yalanlarsa, biz de onu çetin bir yola koşarız."*¹ buyurmaktadır. Bu bağlamda, Peygamberi ve onun getirdiği ilahi mesajı görüp duydukları ve bir çok mucizesine şahit oldukları halde, varlıklarını onun aleyhine adayanların Allah (c.c), yollarını sarpa sarmış ve kalplerini mühürlemiştir.

Allah (c.c), bazen de insanların liyakatını nazara alarak, hidayet ve dalaleti doğrudan doğruya yaratır. Peygamberini gönderir, karşısına çıkan Ebu Bekir'e dini tebliğ eder, O da hiç duraklamadan tebliğ edilen mesajı kabul eder ve hakikat karşısında teslimiyetini izhar eder. Gönlü hidayetle ap-aydın olur, derken 'sıddıkîyet' in zirvesine çıkar.²

Gönderilen peygamberin karşısına bu sefer de Ebu Cehil gibi biri çıkar. Cenab-ı Hak ezeli ilmiyle onun hidayete liyakatının olmayacağını bildiğinden onun hakkında dalaleti yaratır. O da hakkındaki bu hükmü fiilleriyle tasdik eder. Her geçen gün küfür ve küfranını artırır, başaşağı gider. Sonunda hayatını, Bedir'de Allah Rasülü'ne karşı kılıç kullanırken noktalayarak bir çukura, hem de ebedi olarak yuvarlanır.³

Hasılı, herkes bilmelidir ki, başlangıçta kendisine bir ilahi rahmet olarak az veya çok bir ecelle bir fitrat sermayesi verilmiştir. Eğer bu birgün su-i istimal ile tükenirse, Allah bir daha vermeye mecbur değildir. Neticede bütün maniaları önüne yığar ve ondan sonra bu su-i istimalin sorumluluk devri gelir.

2.İhtiyar ve İradenin İfsadı 'Hatm' İle Cezalandırılmıştır

Cenab-ı Hak, kalbin mühürlenmesi hadisesini, kulun sebep olması açısından şöyle zikreder: *"İnkar edenlere gelince sen onları, inkarlarının akıbetinden sakındırsan da birdir, sakındırmazsan da. Onlar artık inanmazlar. (Bu yüzden) Allah onların kalplerini de kulaklarını da mühürlemiştir. Gözlerinin önünde de (hakkı görmelerine engel) bir perde vardır. Ahirette ise onların hakkı, pek büyük bir azaptır."*⁴

B. Said Nursî, yukarıda mealini verdiğimiz ayeti izah sadedinde bu meseleye orjinal bir yorum getirir ve şöyle der: *"Hateme'nin 'lâ yu'minun' ile irtibatı ve onun ardında zikredilmesi, cezanın cürme terettübü kabilindendir. Yani onlar vakta ki, cüz-i ihtiyarlarını ifsad etmekle imana*

1- Leyl, 92/5-10.

2- Şahin, A. F. , *Kitap ve Sünnet Perspektifinde Kader*, Işık yy, İzmir 1990, s. 128.

3- Şahin, *Kitap ve Sünnet Perspektifinde Kader*, s. 128.

4- Bakara, 2/6, 7.

gelmediler, kalplerinin mühürlenmesi ile tecziye edildiler (cezalandırıldılar).

Kul kendi iradesini kullanarak küfür ve dalalet yolunda gider, fiil ve hareketleriyle bunu açıkça gösterirse, Cenab- Hak ona iman nurunu nasip etmez ve girmiş olduğu küfür yolunda bırakır. Ama *“Allah, kullarının küfrüne razı değildir.”*²

Her insanın kalbinin hak ve hakikatı kabul edebilecek şekilde yaratıldığı, hiç kimsenin kalbinin mühürlü olarak yaratılmadığı, kalbinin mühürlenmesine kulun kendisinin sebep olduğu gerçeği Kur'an-ı kerimde şöyle ifade edilir: *“Ahitlerini bozmaları, Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve ‘kalbimiz (senin sözüne) kapalıdır’ demeleri sebebiyle (lanetlenmişlerdir.) Doğurusu, inkarları yüzünden Allah kalplerini mühürlemiştir; pek azı müstesna, artık onlar iman etmezler.”*³

Bu gerçek başka bir ayette ise şöyle beyan edilir: *“Sonra Nuhu'n ardından birçok nebiyi kavimlerine gönderdik. Onlar, ap-açık mucizeler getirdikleri halde kavimleri, daha önce yalanladıkları şeye yanaşmadılar. Hadlerini aşmış olanların kalplerini biz böyle mühürleriz.”*⁴ Bu ayetlere dikkat edilirse Allah'ın onların kalplerine kendi küfürleri sebebiyle mühür bastığı açıkça görülür.⁵

Bu insanlarda aslı kalp mevcuttur, fakat fitratın ilk halindeki selametini zayı etmişler, kötü alışkanlıklarıyla onu örten ikinci bir fitrat kazanmışlar. Artık onlar kendilerinden, heva u heveslerinden, şahsi arzu ve nefsanî maksatlarından başka hiçbir şeye dönüp bakmazlar.⁶

Hakikatin idraki için yaratılmış olan kalplerin bütün faaliyet ve kabiliyetlerini, nefse ait arzularla boğmuşlardır. Atideki menfaatleri namına bile olsa - kendilerinden ve hali hazırdaki arzu ve isteklerinden hariç - gaybî hakikatlere inat ile kapanmışlar ve Allah'ın kendilerine bahsettiği ‘düşünme’ devresini tamamlamışlar ve küfür artık onların tamamıyla oturmuş müktesebatları, ikinci bir tabiat ve hilkatleri olmuştur. Onlar ne kalp hakikatı gibi enfüsteki delilleri, ne de Kur'an gibi ap-açık akli ve manevî bir mucizeyi düşünürler, hatta ne dinlerler ne de dinlemek isterler.⁷ Kalplerinin kapılarına gelmiş marifet nurunu kabul etmediklerinden, Allah

1- Nursi, *İşaratu'l-İ'caz*, s. 85.

2- Zümer, 39/7.

3- Nisa, 4/155.

4- Yunus, 10/74.

5- el-Âlûsî, Şihabuddin Mahmud, *Ruhu'l-Meanî*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, ts.

6- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 212.

7- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 212.

da ğadaba gelip, kalplerini mühürlemiştir.¹

İnsanların kalpleri, Rahman'ın parkmaları arasında olduğu halde,² hidayet ve dalalettaki mükafat ve mesuliyet insanlarındır. Çünkü Allah, onların kalplerine, onların meyil ve ihtiyarlarına göre hidayet ve dalalet doldurmaktadır.³ Kur'an, kafirler için "dalaleti iman ve hidayet karşılığında satın aldılar" tabirini kullanır ve bunun kötü bir alışveriş olduğunu bildirir.⁴

Allah'ın 'hatm'e müstehak kimselerin kalbini mühürlemesi, iman etmelerine mani olmak için değil, kendilerine Kur'an'da her türlü mesel getirildiği, ibret verici mucizeler gösterildiği ve gittikleri yolun kötü akıbeti bildirildiği halde küfürde ısrar edişlerinin, dünyada başlayan cezasıdır.

3. Hatm, Kula Bahşedilen İrade ve Kudretten Sonra Olmuştur

Allah (c.c), mühürleme hadisesini kula bahşettiği irade ve kudretten sonra yaratmıştır. Bu durum kalbin ilk yaratılıştaki hali değildir. Bu sebeple ilahi bir zorlama söz konusu değildir

Kafirlerin hakikatı reddetmeleri, Kalplerinin Allah tarafından mühürlenmiş olmasının neticesi olmayıp, hakikatı duymamaları da kulaklarının mühürlü olmasından dolayı değildir. Keza, gerçeği gözlerindeki perdeden dolayı da görmemiş değillerdir. Aksine hakikatı görmemeleri, duymamaları ve reddetmeleri neticesinde Allah, kalp ve kulaklarını mühürlemiş ve gözlerine perde çekmiştir.⁵

Cenab-ı Hak, "kıyamete kadar da davet edilseler, iman etmeyecek" olanların kalplerini mühürlemiştir. Bunlar iman etmeyi gururlarına yedirememiş kimselerdir. Bu hususa işaretle Kur'an, mühürlenmiş kalplerin mütekebbir kalpler olduğunu beyan eder: "*Allah, bütün kibir tutsağı zorba kalpleri işte böyle mühürler*"⁶

Bunların kalpleri yaratılıştan hakka kapalı ve perdeli değildi. Fakat küfre hürsla sarılmalari, inkarda ısrarlı olmaları sebebiyle dalalet mührünü yediler.⁷

Allah, kullarından hiçbirini kalbi mühürlü olarak yaratmamıştır. Herkesi imanı kabul edebilecek bir istidatta yaratmıştır. Çünkü O, kullarının küfür hayatı yaşamasına razı değildir. Bunun içindir ki, kitap ve peygamberlerle onları hidayete davet etmiştir. Bu davete bazıları kulak vermiş bazıları ise yüz çevirmişlerdir.

1- Nursî, *İşaratu'l-İ'caz*, s. 85.

2- Müslim, Kader, 3; Tirmizi, Kader, 7.

3- Kutub, *Fî Zılali'l-Kur'an*, V, 88.

4- Bakara, 2/16, 90.

5- Mevdudi, Ebu'l-Ala, *Tefhimu'l-Kur'an*, (Trc:Heyet), İnsan Yay., İst. 1986, I, 47.

6- Mümin, 40/35.

7- Kutub, *Fî Zılali'l-Kur'an*, VI, 17.

İlk fıtratta beşer iradesinin alakası yoktur. Fakat i'tiyatta (adet edinmekte) ilk hissesi mühimdir. Mamâfih, bunu üzerine netice de yine yaratmak Allah'ındır. Bineanaleyh bu mes'elelerde ilk fıtrattaki gibi cebir yoktur. Aynı zamanda insaniyetin yaratıcılığı da yoktur, yalnız kazancı vardır. İnsan bir taraftan yaratılmışı alır diğer taraftan yaratılacak şeyleri kazanır. Onun kalbi Allah'ın yaratmasının güzergahıdır.¹

Yüce Allah onlara evvelinde kalp vermeseydi veyahut bizatihi mühürlü olarak verseydi o zaman cebr olurdu. Halbuki ayet öyle demiyor. Bu sebeple bazı Avrupalıların yaptığı gibi bu ayete cebr isnadına kalkışmak ayeti anlamamak olur.²

Fail-i muhtar olan Allah'ın mühürlenecek kalbi önceden bilmesi cebr değildir. *İşaratu'l-İ'caz müellifi*, ezeli ilmin bir fiile taalluku insan ihtiyarına mahal bırakır mı? sualine cevap sâdedinde şöyle der: "Evvela, kulun ihtiyarından doğan bir fiile, ezeli ilmin taalluku münafi ve mani değildir. Çünkü tesir eden ilim değil, kudrettir, ilim maluma tabidir. İkincisi, ezeli ilim herşeyi muhit olduğu için müsebbeblerle sebepleri birlikte abluka eder, içine alır. Üçüncüsü, bilinen nasıl bir keyfiyet üzere ise ilim öylece taalluk eder, öyle ki, malumun mikyasları ve sebepleri kadere isnad edilemez. Dördüncüsü, zannedildiği gibi küllî iradenin bir defa müsebbebe, bir defa da sebebe ayrı talluku yoktur, müsebbeple sebebe birden taalluku vardır."³

Diğer bir ifadeyle, Allah (c.c), sonsuz ve herşeyi kuşatan ilmiyle, bütün geçmiş ve geleceği bir nokta gibi bilir ve görür. Herşeyi -tabir caiz ise- zirve bir noktadan adeta, bir nokta içinde bilip tespit buyurur. Bütün sebep ve neticeleriyle yaptığımız, yapacağımız her davranışımızı irademiz de dahil olmak üzere, muhit ilmiyle çok önceden görüp bildiğinden tesbit ve takdir buyurur, biz de zamanı gelince onu irademizle yaparız.

Kul fiilinde ihtiyar sahibidir. Allah ceza ve mükafatını bu ihtiyar üzerine bina etmiştir. Bu sebeple Allah'ın, ilmi ezelesinde olduğu şekliyle yaratması onlar için bir özür sebebi olamaz.⁴ Çünkü Allah, kullarının kalplerini cebren saptırmaz.⁵ "Artık kim hakkı görürse faydası kendine kim de körlük ederse zararı kendisinedir"⁶ ayetinin delaletince burada *ibsar* (görmek) ve *'amâ* (körlük) fiilleri kullara isnad edilmek ve bunlardan birini tercih ve ihtiyarla koruma vazifesinin, kula ait olduğu anlatılarak akla gelebilecek bir cebr sâline mahal bırakılmaz.⁷

1- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 215.

2- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 215.

3- Nursî, *İşaratu'l-İ'caz*, s. 81-82.

4- en-Nesefî, Ebu'l-Muin, *Tabsiretu'l-Edille*, Dımaşk 1993, II, 718.

5- Taberî, *Camîu'l-Beyan*, Daru'l-Maarif, Kahire 1978, III, 125.

6- En'am, 6/104.

7- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 2019.

Hatm ve tab'ın kesbi kullardan, halkı Allahtan'dır.¹ Adetullaha göre kul kalbini hidayete kapatırsa, Allah o kalbi mühürler. Bundan sonra o kalp donar, katılaşıp ve çalışmaz, bu kalbin yaratılıştaki ilk hali değildir.²

Allah'ın önden veya sondan birşeyi bilmesi, onu yapması ve yaptırması demek değildir. Ne bilen yapmaya ne de bilinen yapılmağa mecburdur. İradenin fiile çıkması kudrete, kudretle birlikte bir de tekvine bağlıdır. Bunun içindir ki, biz kendimizde iradeye iktiran etmeyen ilimler ve hatta kudret bulunduğu halde bile fiile çıkmamış nice iradeler buluruz. Bunun gibi Allah'ın bilmiş olması da cebren yaptırmış olması demek değildir. Hasılı kader, cebr değildir.³ Kafirler Allah'ın ilminden dolayı kafir olmamış, kafir olduklarından ve olacaklarından dolayı Allah öyle bilmiş ve öyle takdir etmiştir. "Takdirinde isabet edenin, yanılmayanın" manası da düşünülürse bu pek rahat anlaşılır.⁴

SONUÇ

Cenab-ı Hakk'ın ilmi, manzar-ı a'lâdan, olmuş olacak bütün eşyaya bir anda bir noktaya baktığı gibi bakar. O'nun ilminde, sebep-netice, illet-malül, başlangıç-sonuç iç içedir ve hepsi tek noktanın içine sıkıştırılmıştır. O'nun için orada, önce veya sonra diye bir durum yoktur. O'nun ilmi, herşeyi bütün yönleriyle kuşatmıştır. Takdirini de bu ilmiyle yapmaktadır. Öyleyse bu takdir, iradi fiillerde irade devre dışı bırakılarak yapılmamıştır.

Bizim irademiz zatında kıymet ağırlığı olmayan birşey olsa bile işlerimizi yaratacak olan Allah, bu plan üzerine yaratacağı için yaratılacak bu şeye sebebiyet veren biz olmaktadır.

İslam, göz ve kulağın dışında, daha doğrusu dış duyulardan ayrı olarak, insana gerçek insanlığını kazandıran iç duyuların varlığını da kabul eder. İnsan, maddi varlığıyla nebati ve hayvani öğelerden oluşan nefsiyle değil, onu varlıklar silsilesinin zirvesine oturtan ruhuyla önemini bulur. Bu ruhun merkezi kalp olup, aynı zamanda gerçek bilginin de kaynağıdır.

Kalp, düşünce, tasavvur, ruh ve hatta beden sıhhati için bir kale hükmündedir. İnsanın maddi ve manevi duyguları bu kale sayesinde korunur. Bu açıdan insan için böylesine mühim olan kalbin de gözetilmeye, hatta karantinaya ihtiyacı vardır.

Dikkat edilmezse, işlenen herbir günah, bir leke olarak kalbin sualarından birini karartır. Kul günahlara devam ettikçe ruhu sönmeye, kalbi kararmağa başlar; ve sonunda öyle bir an gelir ki, kalbi bütünüyle karardığı

1- Abduh, *Tefsiru'l-Menar*, IX, 33.

2- Kutub, *Fî Zıllı'lî'l-Kur'an*, II, 176.

3- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 216.

4- Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 216.

için yalnızca baş gözüyle görüp, baş kulağıyla duyduklarını gerçek olarak algılamaya başlar ve neticede yalnızca nefsten ibaret bir varlık haline gelir. Başlangıçta silinmesi mümkün olan bu leke, zaman geçtikçe günah arttıkça silimesi mümkün olmayan bir kılıf olur.

Kul kendi iradesini kullanarak küfür ve dalalet yolunda gider, fiil ve hareketleriyle bunu açıkça gösterirse, Cenab-ı Hak ona iman nurunu nasip etmez, onu gitmekte olduğu küfür yolunda bırakır. Allah'ın iman etmek isteyen bir kulunun kalbini mühürlenmesi, onu cebren küfürde bırakması - insan cüz-i iradesini dalalete yöneltmedikçe- onu dalalete sevketmesi düşünülemez.

Her türlü manevi faaliyetin merkezi kalp olduğundan, Allah (c.c), insanları kalplerindekilere göre sorumlu tutmaktadır. Kalpleri mühürlenmişler ilahi çağırışı alamazlar; mühürlü olduğundan işitme kabiliyeti kaybolmuştur. Peygamberin sesisini, uyarısını duysalar da duymaları kendilerini harekete geçirmez. Bu ses kalbe inip, kendilerinde en küçük bir etki yapmadığı için de bu tür kişiler temelde sağırdırlar. Kalbin mühürlenmesi, cezanın cürme terettübü kabilindendir. İhtiyar ve iradenin ifsadı, hatm ile cezalandırılmıştır. Kalplerinin kapılarına kadar gelen marifet nuruna karşı istigna, gadab-ı ilahinin celbine sebep olmuştur.

Yüce Allah kullarından hiç kimseyi kalbi mühürlü olarak yaratmamıştır. Her insanı imanı kabul edebilecek bir istidatta yaratmamıştır. Çünkü Cenab-ı Hak, kullarının küfür içerisinde kalmasına razı değildir. Bunun içindir ki, kitaplar ve peygamberlerle onları hidayete davet etmiştir. Bazıları bu davete kulak vermiş, bazıları ise yüz çevirmiştir. Onların hakikatı duymaması, görmemesi ve reddetmesi neticesinde Allah, kıyamete kadar da davet edilseler iman etmeyecek olanların kalplerini mühürlemiştir.

İman etmeye kabiliyeti olan, bu hususta gayret gösteren kalplerin mühürlenmesi düşünülemez. Böyle birşeyi bir düşünmek veya söylemek, islam inancına zıt bir şeydir. Her insanın hak ve hakikatı kabul edebilecek bir şekilde yaratıldığı, hiç kimsenin kalbinin mühürlü olarak yaratılmadığı, kalbin mühürlenmesine kulun kendisinin sebep olduğu gerçeği, ayet-i kerimelerde açıkça beyan edilmiştir.

Kafirlerin hakikatı reddetmeleri, kalplerinin Allah tarafından mühürlenmiş olmasının neticesi olmayıp, hakikatı duymamaları da kulaklarının mühürlü olmasından değildir. Aksine hakikatı görmemeleri, duymamaları ve reddetmeleri neticesinde Allah kalp ve kulaklarını mühürlemiştir.

Allah, hatm'i kula bahsettiği irade ve kudretten sonra yaratmıştır. Bu durum kalbin ilk yaratılıştaki hali değildir. Bu sebeple ilahi bir zorlama söz konusu değildir. Zira yaratılmışı alan da, yaratılacağı-kazanan da insandır.